

Restrukturiranje ruralnih područja – Seminar

Napomene, komentari... s primjerima iz seminarskih radova

Uvod u temu/najava problematike

- Pozvati se na stručnu i znanstvenu literature o temi i/ili prostoru kojim se vi bavite

dekoncentraciju (Woods, 2005). U svakom slučaju, okolice gradova i ruralna područja proteklih desetljeća doživljavaju snažne i sve brže promjene. Promjene su prvenstveno posljedica modernizacije te utjecaja grada i doseljavanja gradskog stanovništva koje širi urbanizaciju i gradski način života (Štambuk, 2002).

zemljišta (Čuka & Magaš, 2003; Puljiz, 2002). Primjeri deagrarizacije mogu se pronaći u cijeloj Hrvatskoj, primjerice na otoku Istu (Čuka & Magaš, 2003), u Slavoniji (Živić, 2003), na južnom Velebitu (Bušljeta, 2010). Jedan od načina smanjenja deagrarizacije i depopulacije ruralnih područja je poticanje razvoja ekološke poljoprivrede. Uspjeh ekološke poljoprivrede može se vidjeti u pojedinim zemljama Europske unije, primjerice u Austriji, Italiji, Španjolskoj, Njemačkoj i Francuskoj (Foster i dr., 2001, Yussefi-Menzler i dr., 2009, Pejnović i dr., 2012).

Turizam i rekreacija, imaju znatan utjecaj na prostor. Najčešća podjela je ona Mathiesona i Walla na ekonomske, socijalne i fizičke utjecaje (Hall i Page, 2005). Što znači da se utjecaj turizma i rekreacije na transformaciju prostora u Hrvatskoj, osim udjelom zaposlenih u djelatnostima ugostiteljstva i turizma, brojem smještajnih kapaciteta, turista i ostvarenih noćenja, očituje i brojem i udjelom vikendica (Lukić, 2013 prema Opačić, 2008).

kontinentalne Hrvatske dok je prema ocjeni Instituta za turizam iz Zagreba, Međimurska vinska cesta ocijenjena je kao: „Vinska cesta vrhunskoga nacionalnoga značaja te time ona postaje i jednom od ključnih turističkih atrakcija ne samo ove županije nego i Hrvatske u cjelini“ (Stunkovic, 2014). Godine 2019. Međimurska vinska cesta proglašena je najboljom vinskom cestom na svijetu s čak 11 osvojenih Decantera – nagrade globalno popularnog vinskog časopisa (Dobrota, 2020). Neki od nedostataka Međimurske vinske ceste su rubni položaj u Hrvatskoj, nepovoljna struktura stanovništva na njezinom području i daljnji relativno negativni trendovi, mali broj smještajnih kapaciteta, koji se ipak u prethodnih par godina počeo povećavati (Šlezak, 2010.).

istovremeno poboljšao kvalitetu života lokalnog stanovništva. Pod utjecajem turizma poboljšan je prometni sustav otoka i povezanost otoka s kopnom. Sredinom 20-ih godina izgrađena je moderna cesta koja povezuje tri najveća naselja Hvar, Stari Grad i Jelsu. Modernizacija je također utjecala na javnu infrastrukturu, uz značajna ulaganja u poboljšanje gradova Hvara i Jelse, dvaju najvažnijih otočnih turističkih odredišta (Petrić, 2001).

Cilj i hipoteze rada

- Hipoteze trebaju biti jasne i provjerljive – kroz istraživački rad one se potvrđuju ili opovrgavaju
- Oblikuju se kao izjavne rečenice

Cilj ovog seminarskog rada je prikazati ponudu vinskog turizma, mogućnost njegovog razvoja i utjecaj na ruralna područja. Postavljene su četiri hipoteze na koje će se pokušati

Cilj ovog rada je dobiti uvid u izazove s kojima se obiteljska poljoprivredna gospodarstva na području Istarske županije suočavaju prilikom plasiranja i prodaje svojih proizvoda na lokalnom tržištu. Zatim, odrediti glavne prednosti kratkih opskrbnih lanaca za

Iz ciljeva proizlaze hipoteze:

H1: od 1990-ih godina u svim naseljima otoka Krka dolazi do nagle i masovne stambene izgradnje

H2: od 2000-ih je zastupljenost stanova za odmor i rekreaciju sve veća u ukupnom stambenom fondu otoka Krka

budućeg turističkog, ali i općenitog razvoja općine. Možemo postaviti dvije hipoteze – prvo, da je razvoj NP Plitvička jezera u globalnu turističku destinaciju imao pozitivan utjecaj na razvoj poljoprivrede i ugostiteljstva u Općini Saborsko; drugo, da je taj utjecaj nažalost preslab da bi zaustavio dugotrajne negativne demografske trendove u općini.

- Ekološki poljoprivrednici su pridonijeli socioekonomskom i demografskom razvoju Vukovarsko-srijemske županije
- Ekološka poljoprivreda dovela je do povećanja prihoda poljoprivrednika koji se njom bave

Hipoteze rada:

- a) Porast dolazaka i noćenja turista te povećanje smještajnih kapaciteta prisutni su na području okolnih naselja Parka prirode „Kopački rit“.
- b) Turistički razvoj Parka prirode „Kopački rit“ utjecao je na razvoj ruralnog turizma u naseljima u blizini Parka te revitalizaciju ovoga područja.

Metode istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka za testiranje hipoteza, provedeno je anketno istraživanje. Ciljana skupina bili su stanovnici naselja Plano stariji od 18 godina. Anketa se sastoji od 15 pitanja zatvorenog i 1 pitanja otvorenog tipa. Glavne teme ankete bile su migracijska i socio-ekonomska obilježja. Većina anketnog istraživanja (76 % uzorka) provedena je kroz online anketni upitnik koji je bio dostupan u razdoblju od 9. do 16. travnja 2021. godine putem Google Forms obrasca. Kao metoda uzorkovanja u online dijelu istraživanja, odabrana je snježna gruda, na način da je upitnik proslijeđen nekoliko stanovnika Planog od kojih je zatraženo da proslijede upitnik sugrađanima te njih zamole da učine isto. Manji dio anketnog istraživanja (24 % uzorka) proveden je uživo na prigodnom uzorku, odnosno anketirani su stanovnici naselja Plano koji su se zatekli u centru naselja 10. travnja 2021. godine. Navedene metode izabrane se ponajprije zbog njihove jednostavnosti provođenja i uštede vremena i novca. U svrhu što preciznije elaboracije rezultata anketnog istraživanja, korišteni su i sekundarni statistički podaci (npr. migracijska obilježja stanovnika; analiza zračnih snimaka). Podaci dobiveni anketiranjem obrađeni su u Microsoft Excelu. Grafovi su vizualizirani također u Excelu, a kartografski prilozi u ArcMap programu.

U istraživačkom procesu ovoga rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Među potonjima najsvrsishodnije su publikacije Državnog zavoda za statistiku i to popisni podaci (2011) te vitalna statistika koja se izdaje na godišnjoj bazi. Podaci deskriptivne statistike obrađeni su putem MS Excela i SPSS-a, a za izradu kartografskih prikaza upotrijebljeni su softverei ArcMap i ArcGis Pro. Kao primarni izvor, provedeno je online anketno istraživanje i to putem platforme Microsoft Forms. Anketa se temeljila na neprobabilističkom uzorku od 63 ljudi, a podaci su prikupljeni korištenjem metode „snježne grude“ i to u razdoblju od 22. do 26. travnja, 2021. godine. Takva vrsta uzorkovanja ima svojih manjkavosti koje se ogledaju u nepostojanju poznate vjerojatnosti izbora neke osobe, no kako je za potrebe istraživanja bilo potrebno doprijeti do ciljane, relativno male, populacije navedena metoda pokazala se kao najbolji mogući izbor (Milas, 2009).

1.3. Metodologija istraživanja i izvori podataka

Istraživanje u svrhu izrade ovog rada temelji se na analizi primarnih i sekundarnih izvora podataka. Primarni izvori podataka uključuju metodu intervjua o problematici utjecaja Kraljevskih vinograda na socioekonomsku i morfološku preobrazbu dijela naselja Petrčane. Intervju je proveden terenskim radom u travnju 2023. godine (neprobabilistički uzorak – prigodni). Sekundarne izvore podataka čine ranije provedena i objavljena istraživanja o predstavljenoj tematici, odnosno znanstvena i stručna literatura, članci na relevantnim internetskim stranicama, kao i strateško – planska i prostorno – planska službena dokumentacija vezana uz opisani prostor istraživanja i preobrazbu istog. Korišteni su i statistički izvori podataka dostupni na mrežnim stranicama Državnog zavoda za statistiku, Turističke zajednice Grada Zadra i sl. Pojedini statistički podaci iskazani su tablično i grafički pomoću programa Microsoft Excel, a za izradu kartografskih priloga (vizualizaciju) korištena je aplikacija

ArcMap (verzija 10.3).

3. Metodologija istraživanja

U sklopu istraživačkog dijela ovog rada korišteni su prim

Sekundarni izvori podataka obuhvaćaju službene publikacije Državnog zavoda za statistiku (DZS) o broju turističkih dolazaka u primorskim gradovima i općinama i popisne podatke za 2021. godinu te statističke podatke izvješća Dubrovačko-neretvanske županije za sektor gospodarenja otpadom. U svrhu prikupljanja primarnih podataka provedeno je anketno neprobabilistički, a dobiven je kombinacijom metode „snježne grude“ i namjernog uzorka. Većina odgovora, 86 %, prikupljena je online anketom preko platforme Google Forms, koja je bila aktivna od 12. do 25. travnja 2023. Manji dio odgovora, 14 %, dobiven je ciljanim ispitivanjem starijeg stanovništva na terenu kako bi se postigla ravnomjernija raspodjela unutar uzorka. Podaci anketnog istraživanja obrađeni su i grafički vizualizirani u Microsoft Excelu i

Kako bi se postavljene hipoteze ispitale, bilo je potrebno provesti anketni upitnik među starijim stanovništvom. Anketni upitnik sadržavao je 17 pitanja pretežito zatvorenog tipa. S obzirom da je ciljana populacija trebala biti starija od 65 godina, anketni se upitnik proveo ispitivanjem „licem u lice“ (Horvat i dr., 2000) na terenu. Terenski izlasci

Prostorni obuhvat istraživanja

Općina Rugvica nastala je 1993. godine novom teritorijalnom preraspodjelom odvojivši se od ondašnje Općine Dugo Selo. Općinu čine ukupno 23 naselja na površini od 93,73 km². Prema popisu iz 2021. godine, Općina Rugvica zabilježila je manji pad stanovništva u međupopisnom razdoblju te sada ima 7108 stanovnika. Najveće naselje je Rugvica koja broji nešto više od 700 stanovnika, dok su ostala naselja manja od 500 stanovnika izuzevši Oborovo (581 st.) i Čistu

1.3. Prostorni obuhvat istraživanja

Za prostorni obuhvat istraživanja odabrano je administrativno područje Istarske županije koje ima 41 jedinicu lokalne samouprave (10 gradova i 31 općina) i 598 naselja. Fokus ovog istraživanja usmjeren je na ruralna područja, no urbana područja su također bitna u

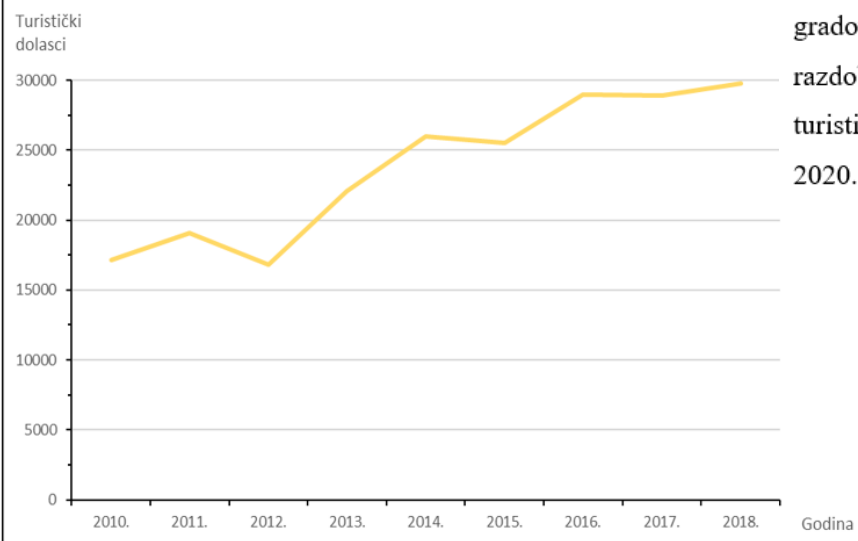
Rezultati: opis istraživane pojave i promjena u ruralnim područjima

- Oprez kod interpretacije statističkih pokazatelja:
 - *u slučaju podataka iz popisa 2011.* – pripaziti na aktualnost podataka
 - *u slučaju usporedbe pokazatelja prema različitim popisima* dobro je provjeriti metodološke napomene za pojedini popis stanovništva (ili izvor podataka općenito). Metodologija prikupljanja podataka se često mijenja pa i to treba imati na umu kod interpretacije

Navođenje i analiza (statističkih) pokazatelja

2.3. Analiza odabranih turističkih pokazatelja

Turistički promet odnosi se na ostvareni broj turističkih dolazaka i noćenja u nekom turističkom mjestu ili destinaciji u određenom vremenskom periodu. U svrhu analize kretanja broja turista u naselju Petrcane izrađen je grafički prilog na temelju dostupnih podataka Državnog zavoda za statistiku, odnosno publikacije o turističkom prometu u primorskim gradovima i općinama (sl. 5). S obzirom na raspoloživost podataka, uzeto je vremensko razdoblje od 2009. do 2021. godine. U navedenom je razdoblju vidljiv konstantni porast broja turističkih dolazaka i noćenja, izuzevši nešto blaži pad u 2015. godini te kraj 2019. godine i 2020. godinu, što je posljedica globalne pandemije koronavirusa. Od 2009. godine (prije sadnje



Sl. 3. Turistički dolasci na području Općine Vela Luka u razdoblju 2010. – 2018.

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama, 2011; 2012; 2013; 2014.

nje se nalazi tek Stupnik s nešto manje od 7 milijardi kuna uprihođenih. Ukupno 212 poduzetnika u općini zapošljava 2340 zaposlenika u 2021. godini, ali daljnjim širenjem poduzetničke zone u općini se nadaju da će u narednom periodu broj skočiti preko 3000 ljudi (Fina, 2022).

gospodarstava od kojih su 5408 (94%) OPG. Samo 2% poljoprivrednih gospodarstava ima ekološki uzgoj, a 9% ih je u pripremi za ekološki uzgoj. Također, gospodarstava sa stokom ima 2593.

Tab. 1. Opći pregled poljoprivrednih gospodarstava u Istarskoj županiji, 2021.

Poljoprivredna gospodarstva	5768
Poslovni subjekti i njihovi dijelovi	360
Obiteljska poljoprivredna gospodarstva	5408

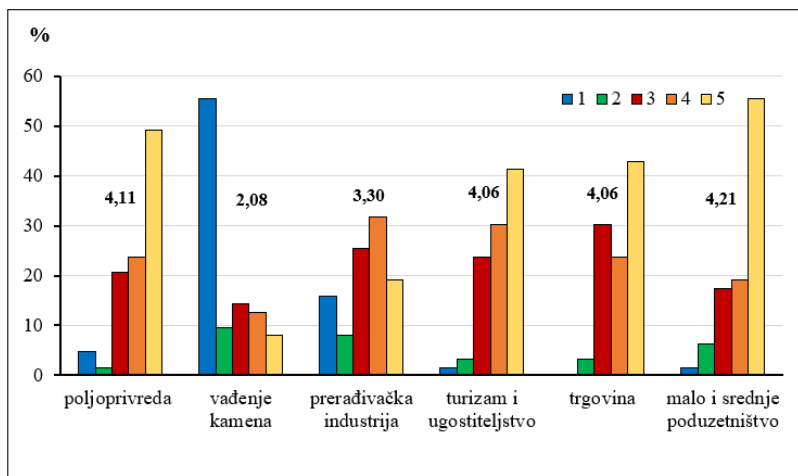
uspješno nudi svojim turistima. Na poluotoku ima preko 40 registriranih vinarija i oko 250 proizvođača vina, a i dosta domaćinstava se bavi vinarstvom. Vinogradi na ovom prostoru zauzimaju 920 ha, 90% zasađenih sorti su crne sorte (Lovrinčević, 2017). U nastavku je

Prema izvješću Europske komisije iz 2019. godine Hrvatska značajno zaostaje za EU standardima. Na lokalna odlagališta i dalje se odvozi 72 % ukupne količine otpada dok je udio recikliranog otpada svega 23,6 %, u usporedbi sa 24 % odnosno 46,8 % na razini EU (Runko Luttenberger, 2020). To se posebno odnosi primorske županije u kojima je, zbog sezonalnosti turizma, godišnja količina proizvedenog komunalnog otpada po stanovniku iznad državnog prosjeka (sl. 1.) (*Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske*, 2017). Županije najviše

Rezultati anketnog istraživanja

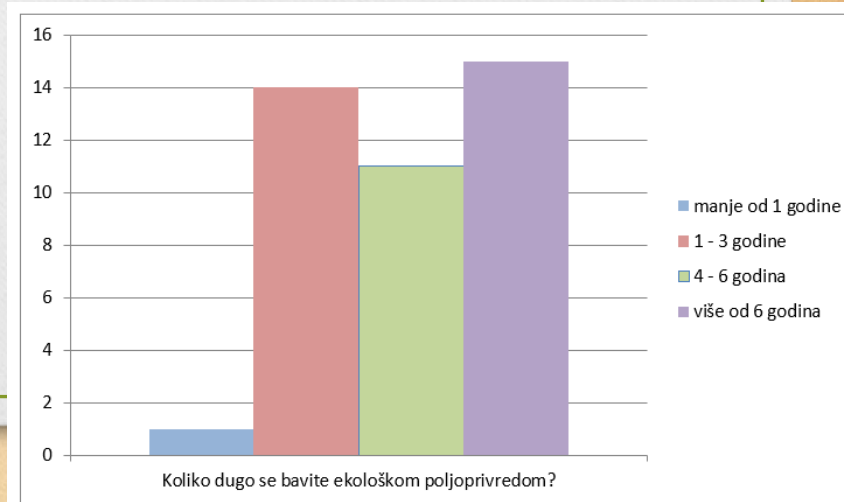
slici 3. Na pitanje „Što mislite da je bilo ključno za tako snažan razvoj općine?“ 44% ispitanika izjavilo je da je glavni razlog razvoj poduzetničke zone i poduzetništva u općini, 25% njih smatra da je razvoju općine pogodovao povoljan prometno-geografski položaj, a 19% ispitanika da je bivše odlagalište otpada bilo ključno za njezin razvoj i da je poduzetnička zona nastala upravo od novaca od odlagališta. U nastavku ovog rada analiziran je utjecaj poduzetničke zone

Naposljetku, ispitanici su ocijenili (1-5) važnost odabranih djelatnosti za budući razvoj naselja Plano. Kao najvažniju djelatnost prepoznali su malo i srednje poduzetništvo koje su prosječno ocijenili ocjenom 4,21 te poljoprivredu 4,11. Trgovinu i turizam su prepoznali kao jednako važne (4,06), dok djelatnosti sekundarnog sektora, odnosno prerađivačku industriju (3,30) i vađenje kamena (2,08) ispitanici smatraju manje važnim za razvoj Planog (vidi sl. 6).



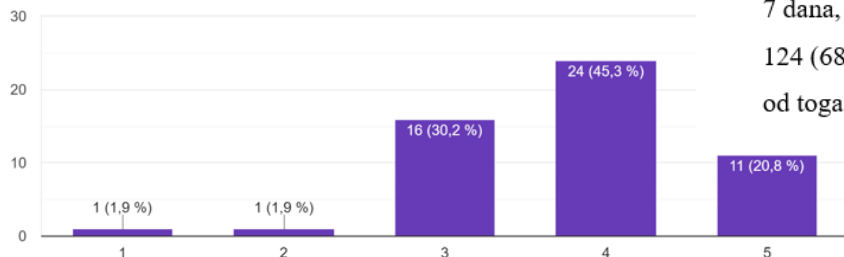
Sl. 6. Ocjena važnosti odabranih djelatnosti za od strane ispitanika za budući razvoj naselja Plano

Izvor: Anketno istraživanje, 2021



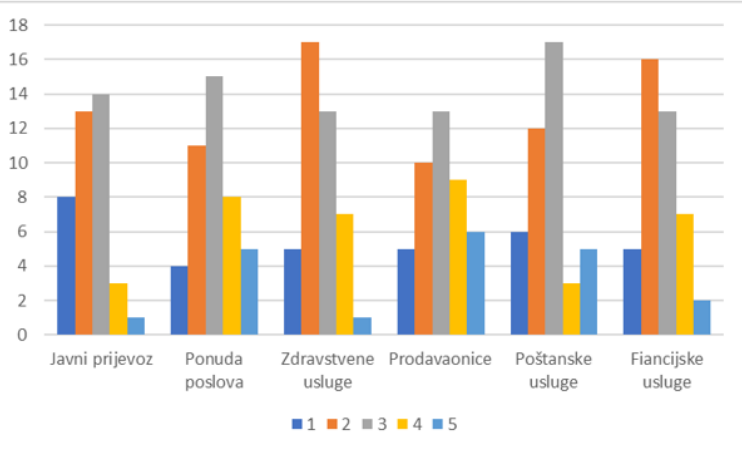
Koliko ste zadovoljni životom u općini?

53 odgovora



Tab. 1. Zadovoljstvo stanovnika Rugvice životom

Ispitanici su prilično složni i oko vremena koji bi proveli na nekom seoskom gospodarstvu na ovom prostoru. Njih 137 (75 %) bi provelo između 1-3 dana, zatim njih 39 (21 %) između 4 i 7 dana, a samo 6 njih ili 4 % više od toga. Na pitanje koliko bi za takav odmor izdvojili novaca 124 (68 %) je odgovorilo do 500 kn, njih 33(18 %) između 500-1000 kn, a njih 25 (14 %) više od toga.

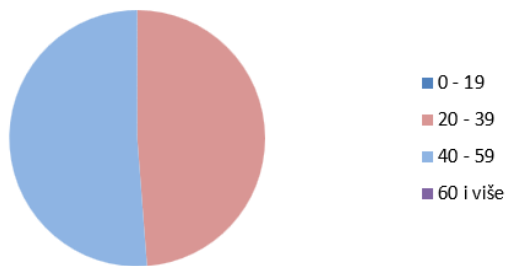


Problemi u privlačenju stanovništva za stalnim preseljenjem	Broj odgovora ispitanika
Cijene kuća i zemljišta	20
Nedostatak funkcija <i>Vrtić, škola (rad dvokratno), dom zdravlja, kafići</i>	16
Ovisnost o automobilu	15
Male plaće	8

Slika 5. Zadovoljstvo stanovnika Plitvičkih Jezera uslugama i sadržajima na području općine

Izvor: Anketno istraživanje, 2023.

Dob ispitanika



Jedno od anketnih pitanja odnosilo se na razdoblje doseljenja stanovništva. Dobiveni rezultati ukazuju na to da je najveći udio doseljenog stanovništva imigrirao nakon 2001. godine, a čak 45,2% ispitanika u razdoblju od 2001. do 2011. godine (vidi sl. 3.). Imigracija se nastavlja i nakon 2011. godine, a sudeći po anketnom istraživanju ona je nešto sporijeg intenziteta, na što ukazuje samo 14,3% od doseljenih ispitanika u posljednjih deset godina. Za konkretnije zaključke, bit će potrebno pričekati rezultate idućeg popisa stanovništva ili budućih istraživanja.

Rezultati intervjua

Stanovnik Lopara, danas sedamdeset i jednu godinu star, je o promjenama u Loparu rekao: „Ljudi su naglo počeli graditi apartmane, turizam je lakši posao od poljoprivrede. San Marino, ove kuće na brdu, toga uopće nije bilo. Na tom području se nije ništa moglo obrađivati pa su im kad je došao turizam dozvolili da tamo grade i sve se jako brzo izgradilo. Prije se raspoznavala razlika između urbanog središta, grada Raba, i seoskih područja koja su bila rijetko naseljena, a danas je sve to isto i cijeli bi se otok mogao pretvoriti u turistički smještaj.“. Upitan o poljoprivredi u Loparu

Iako je na regionalnom području dovoljno promovirana, na državnoj razini je potrebna puno veća promocija, na čemu se radi uz nove projekte: „...u Međimurju – da, u Hrvatskoj je potrebna dodatna promocija Međimurske vinske ceste, ali i Međimurja kao vinske i gastronomske regije, ili kontinentalno-turističke regije općenito. Međimurje je zeleni biser Hrvatskog kontinenta, kao takvog ga trebamo i prezentirati(...) trenutno se radi na njenoj

Kao najveći nedostaci i prepreke u bavljenju vinogradarstvom ističu se još uvijek slabo razvijeno tržište, niska isplativost i potreba za znanjem u jako puno područja života: „...visoki inicijalni troškovi i niska isplativost. Jako puno uloženog vremena i truda potrebno je kako bi na kraju dobili proizvod dodatne vrijednosti i gotovo „umjetničke“ vrijednosti. Veliki nameti su također ogroman problem (...) slabo razvijeni tržište i niska cijena proizvoda, visoka razina konkurentnosti, velika ulaganja i puno fizičkog posla. Moderan vinar treba biti pravnik, strojar,

No da se ne govori samo o negativnim posljedicama, treba spomenuti i one pozitivne, a tu je primarno riječ o poboljšanju razne infrastrukture. U intervjuu, najveća važnost pridana je prometnoj infrastrukturi, zatim vodovodnoj i telekomunikacijskoj: „Najprije cesta, koja je asfaltirana nakon dugo godina i ubrzo nakon toga prekategoriрана u magistralnu cestu. (...) A tu su još i vodovodna infrastruktura i telekomunikacijska.“ (M., 29). Ista mišljenja dobili smo i

Rasprava

- Rezultati nisu rasprava – u raspravi se vlastiti rezultati stavljaju u širi kontekst te uspoređuju s drugim istraživanjima slične problematike

Osjećaj mira pokazao se jednim od najvažnijih faktora za doseljenje u Plano, a slične rezultate pokazala su neka istraživanja u drugim ruralnim područjima. U anketnom istraživanju Peračkovića i dr. (2018) u Okrugu Gornjem ispitanici kao glavni motiv doseljenja navode neposredni kontakt s prirodom, što se skupa s osjećajem mira, može svrstati u elemente ruralnog krajolika. Slično je i u istraživanjima van Hrvatske, pa Halfacree (1994) u svom istraživanju o useljenicima u sela u Lancashireu i Devonu u Engleskoj pokazao je da gotovo polovina ispitanika navodi da im je ruralni karakter područja bio „vrlo važan“ pri donošenju odluke o preseljenju (Woods, 2020). U istraživanju Crumpa (2003) godine, također više od 50 % ispitanika navodi ruralni okoliš kao najvažniju odrednicu doseljenja u okrug Sonoma, smješten u blizini San

svakodnevno putuju na posao u susjedne gradove. Time se potvrđuje ranije spomenuti manjak radnih mjesta u naselju, a slični primjeri mogu se pronaći u drugim dijelovima obale (Opačić, 2002). Osim toga, kao što Blaće (2014) ističe na primjeru preobrazbe Danilskog polja kod Šibenika, treba imati na umu da statistički podaci nisu besprijeekorni i da ne pokazuju koliki se broj ljudi bavio poljoprivredom kao dopunskom djelatnošću, a prema izgledu krajolika može se reći da je ona i dalje značajna, ne samo zbog dodatnih prihoda već i zbog tradicije. Radna mjesta

Prosječni turist na Braču u 2018. godini ostvario je 6,6 noćenja (Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, 2019), po čemu je približno jednak prosječnom maslinarskom turistu te je pokazatelj veće orijentacije k obiteljskom, manje dinamičnom turizmu, što je kompatibilno s razvojem maslinarskog turizma. Ono što razvoju takve vrste turističke ponude može pomoći je sustav LAG-a koji već ima planove za integraciju poljoprivrede i turizma te može poslužiti

Istraživanje je pokazalo kako je turizam donio pomake u rješavanju problema koje su Svržnjak, Pugelnik i Kantar (2011) i OIKON (2019) u svojim istraživanjima naveli kao ograničavajuće čimbenike razvoja ruralnog turizma. S jedne strane, starenje stanovništva i depopulacija još uvijek veliki problemi u ovom prostoru, no s druge strane ruralni turizam omogućio je lokalnom stanovništvu stalno zaposlenje te potaknulo poboljšavanje prometne infrastrukture sa ciljem privlačenja sve većeg broja turista. Međutim, istraživanje je potvrdilo šturost i nepostojanje uniformnosti podataka na razini lokalnih tijela, što otežava istraživanja

stanja složeniji su. Samo jedan takav jest neprivlačnost funkcionalno oslabljenih naselja mladim obiteljima (Woods, 2020), što potvrđuje i istraživanje Kuzmić i dr. (2021). Dvije trećine mladog stanovništva smatra školu iznimno važnom funkcijom i ne bi moglo zamisliti život na selu bez postojanja obrazovne funkcije (Kuzmić i dr., 2021). Povezano sa svim navedenim, proces slabljenja centralnih funkcija može se shvatiti kao kompleksna posljedica ekonomskog restrukturiranja i promjena u načinu života, što rezultira racionalizacijom mreže

Zaključak

- Ne zaboraviti osvrt na hipoteze – jesu li potvrđene ili opovrgnute? S obzirom na to, koji su konkretni zaključci rada?

H1 – važnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava očituje se u njihovoj brojnosti i ukupnom udjelu u strukturi poljoprivrednih gospodarstava; otežavajuća okolnost za OPG-ove kada je riječ o implementaciji inovacija jest usitnjenost njihovih poljoprivrednih zemljišta i nepovoljna obrazovna struktura njihovih nositelja

su neke od postavljenih ciljeva ispunili. Prema provedenom intervjuu te statističkim podacima, prva hipoteza koja glasi: „Razvoj turizma je utjecao na smanjenje negativnih demografskih kretanja“, može se odbaciti. U prilog tome ide činjenica da broj stanovnika nakon zadnjeg provedenog popisa i dalje opada te je prirodni prirast negativan. Druga postavljena hipoteza koja glasi: „Razvoj turizma je utjecao na poboljšanje gospodarskog kretanja naselja Stara Kapela“, može se prihvatiti, iako u ovoj sferi ima još puno mjesta za napredak.

Citiranje u tekstu

- *Paziti kako se citat koristi*
 - ako se preuzima OD RIJEČI DO RIJEČI treba se označiti **navodnim znakovima**, potom navesti *referencu* i dodati *broj stranice* na kojoj se u izvornom članku/knjizi/publikaciji nalazi taj citat
 - ako nije nužno/važno/ključno da se citat preuzima od riječi do riječi, treba se PREPRIČATI/PARAFRAZIRATI (i također **navesti referencu**)
- Kod navođenja dokumenata poput prostornih planova ili razvojnih strategija može se citirati izrađivač, ali uobičajenije je da se citira naslov dokumenta

Primjeri pravilno korištenih izravnih citata (od riječi do riječi):

vinogradarstvo, dok je središnja Istra najizrazitiji poljoprivredni kraj u Istri. „Okružena je vinogradima zasađenima na crvenoj i bijeloj zemlji.“ (LAG Sjeverna Istra, 2019, 6). Vinogradi

zapad (izuzev općine Milna), pokazivao znatno povoljnije brojke u odnosu na istok. Ciljevi ruralnog razvoja prilikom implementacije tog programa na otoku Braču su bili: „Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje i prerade otoka Brača, poboljšati gospodarske prilike i mogućnosti, prepoznatljivost i diversifikaciju ponude razvojem nepoljoprivrednih djelatnosti i ruralnog turizma te unaprijediti kvalitetu i bogatstvo mogućnosti života, rada, razonode i uključenosti svih stanovnika i posjetitelja otoka“ (LAG Brač, 2017, 33).

- Pravilno citiranje tekstova s internetskih stranica u tekstu -
-- naziv stranice i godina

Istra se može podijeliti na tri vinogorja, a to su Zapadno istarsko, Centralno istarsko i Istočno istarsko vinogorje, no najvažnije je Zapadno istarsko koje obuhvaća šire područje od Buja preko Rovinja do Pule (Istrapedia, 2013). U tom području zapadne Istre nalazi se i općina Vižinada koja je najviše poznata upravo po svojim kvalitetnim vinima te u njoj djeluje čak 10,1% svih registriranih proizvođača grožđa i vina s područja Istarske županije (Vinistra, n.d.). Dakle,



Ako ne znamo iz koje godine je tekst koji citiramo, koristimo n.d.

- Ukoliko citiramo nekoga tko je citirao nekog drugog, to treba jasno naznačiti:

jedna od kolijevki vikendaštva u Hrvatskoj (Opačić, 2008). Jedinstvena „ljetnikovačka vizura“ otoka uspostavljena je u prvoj polovici 20. st. i to pojaviše na zapadnoj strani otoka (Opačić, 2008 prema Novosel-Žic, 1987). U socijalističkom razdoblju započinje stihijska

Primjeri za citiranje više referenci u jednom citatu:

potrošnje istarskih vina“ (K.J., 2020). Strategija bi davala smjernice za razvoj istarskog vinarstva te ojačala konkurentnost Istre na tržištu i njezin položaj kao vodeće vinogradarske regije u Hrvatskoj (hrturizam, 2017; Poslovni.hr, 2018).

se pomoći razvoju vinogradarstva. Republika Hrvatska provodi Program novčanih poticaja za podizanje novih višegodišnjih nasada, a Operativnim programom Istarska županija dodjeljuje određenu kvotu za podizanje vinograda i voćnjaka na godišnjoj razini (Ilak Peršurić i Težak, 2011; Pribetić i Ilak Peršurić, 2006). Također, 2013. godine Vlada RH donijela je Nacionalni

Tablice i slike

- Naslovi tablica i slika trebaju sadržavati informaciju o „što“, „gdje“ i „kada“ (kod tablica naslovi se navode iznad tablice, a kod slika ispod slike)
- Ispod tablica i slika navodi se izvor (za karte koje su vlastita izrada potrebno je navesti izvore za slojeve)

Tab. 1 Broj ekoloških poljoprivrednih subjekata u Republici Hrvatskoj

	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Poljoprivredni proizvođači	1 608	2 043	3 061	3 546	4 023	4 374
Prerađivači	181	237	320	312	357	368

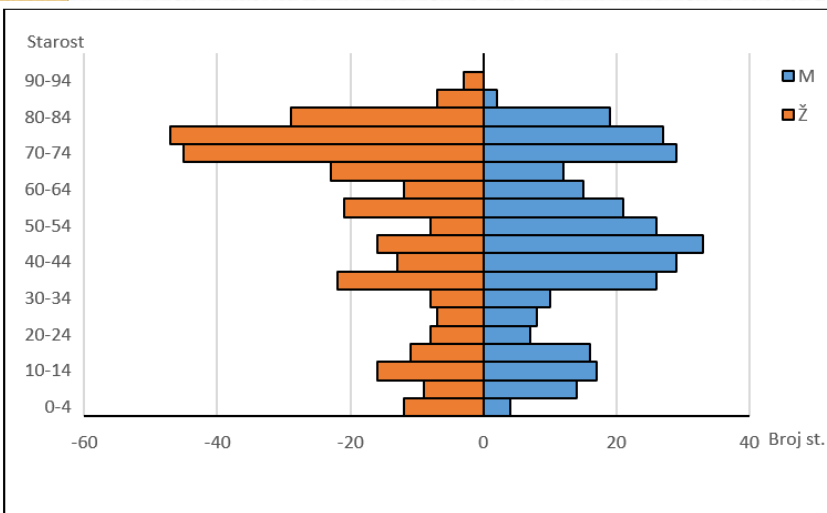
Izvor: Državni zavod za statistiku, 2018

Može i jedna i druga varijanta navođenja izvora

Tab. 2. Dio smještajnih kapaciteta te broj stalnih postelja općine Bilje 2019. godine

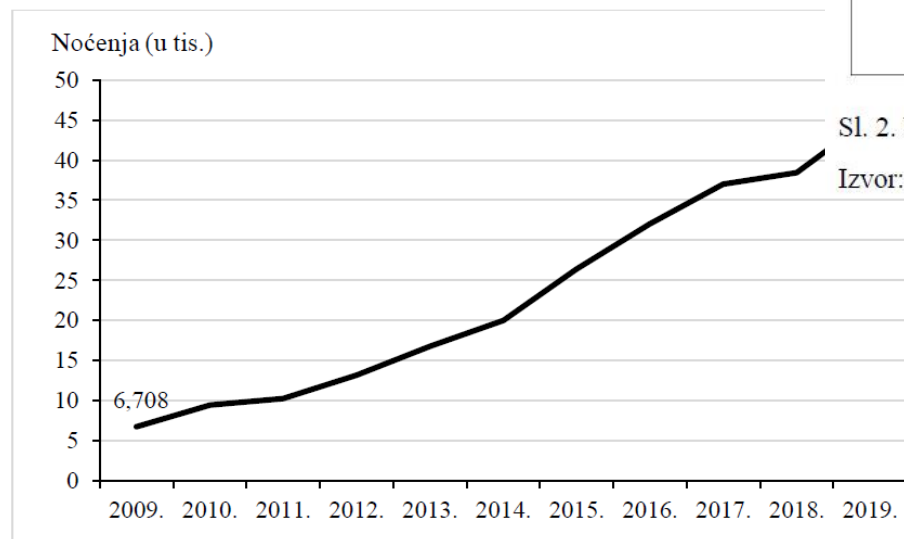
Mjesec	Broj soba, apartmana i mjesta za kampiranje	Broj stalnih postelja
I.	84	172
II.	81	162
III.	99	228
IV.	148	365
V.	147	367
VI.	151	370
VII.	130	327
VIII.	140	350
IX.	153	374
X.	146	358
XI.	112	254
XII.	75	158
Ukupno	1 466	3 485

Izvor: Državni zavod za statistiku (DZS), 2020: Turizam: Smještajni kapaciteti, dolasci i noćenja turista, Republika Hrvatska, NKPJS 2012 – 2. razina, županije, gradovi i općine po mjesecima, www.dzs.hr (2.5.2020.)



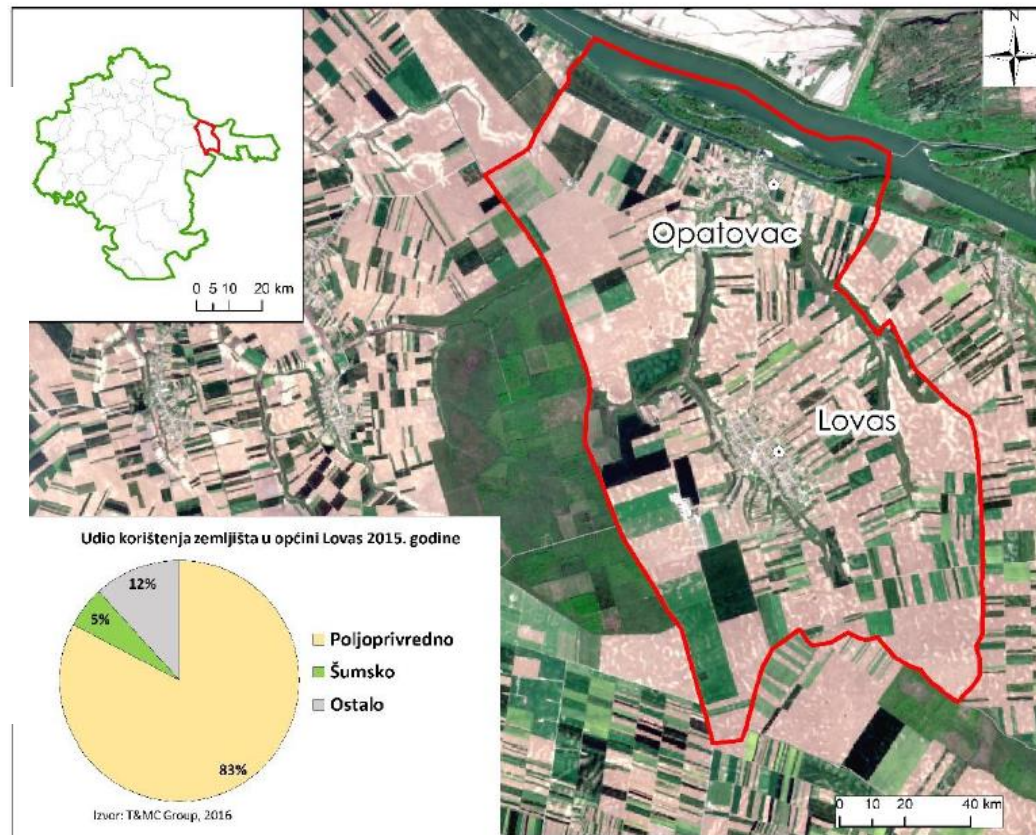
Sl. 1. Dobno-spolna piramida Općine Saborsko prema popisu 2011.

Izvor: DZS, 2011d



Sl.1. Broj noćenja u općini Vižinada u razdoblju 2009.-2019. godine

Izvor: DZS, 2009-2019*



Sl. 2. Udio korištenja zemljišta u općini Lovas 2015. godine

Izvor: Sentinel Data, 2020, SRPJ, 2013, T&MC Group, 2016

Navođenje referenci u popisu literature i izvora (referenci)

- Članci/knjige/izvori podataka/web stranice... koje nisu citirane u tekstu NE navode se u popisu literature i izvora
- Kod navođenja pojedinih referenci u popisu literature i izvora pripaziti na detalje koji se traže u određenom sustavu citiranja – koriste li se zagrade kod godina; gdje idu točke, a gdje zarezi itd.

6. POPIS LITERATURE

Brščić, K., Oplanić, M., Miladinović, N., 2010: Promocija u funkciji razvoja vinarskog sektora u Istri, *Agronomski glasnik* 4-5, 277-288.

Gržetić, A., 2018: *Brendiranje Istre kao regije autohtonih vinskih sorta-primjer udruge Vinistra*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu.

Ilak Peršurić, A. S., Težak, A., 2011: Wine production on Istria family farms, *Agra agriculturae Slovenica* 97 (1), 25-31.

Ilak Peršurić, A. S., Damijanić, A. T., Šergo, Z., 2019: The wine tourism terroir: Experiences from Istria, *Tourism in South East Europe...* 5, 319-333.

Lukić, A., Zupanc, I., 2002: Ruralni prostor kao proizvod: „nova“ slika unutrašnje Istre, u: *Problemi regionalnog razvoja Hrvatske i susjednih zemalja*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 329-340.

Izvori:

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2016: Upisnik poljoprivrednika i broj poljoprivrednih gospodarstava 2016., <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (1.5.2020.)

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, 2019: Upisnik poljoprivrednika i broj poljoprivrednih gospodarstava 2019., <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> (1.5.2020.)

Agroklaster Vukovarsko-srijemske županije, 2020, <https://agro-klastar.hr/2020/05/04/birajmo-domace-sretne-koke-nesu-najbolja-jaja/> (3.5.2020)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2013: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, <https://www.dzs.hr/> (12.1.2020.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2017: Turizam u 2016., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/SI-1594.pdf (4.5.2020.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2018: Turizam u 2017., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/SI-1616.pdf (4.5.2020.)

Državni zavod za statistiku (DZS), 2019: Turizam u 2018., https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/SI-1639.pdf (4.5.2020.)

Općina Saborsko, 2017: Panoramska turistička karta, https://saborsko.hr/wp-content/uploads/2016/01/Saborsko_A2_12.5.2017.pdf (2.5.2020.)

Večernji list, 2019: Lički krumpir, kupus i luk s 900 metara nadmorske visine, 26. rujna, <https://www.vecernji.hr/vijesti/licki-krumpir-kupus-i-luk-s-900-metara-nadmorske-visine-1347773> (2.5.2020.)

-
- HVALA NA PAŽNJI